

POREMEĆAJI NAVIKA I NAGONA

Predavanja za srednje škole

prim.mr.sc.Elvira Koić, dr.med.

POREMEĆAJI NAVIKA I NAGONA

- 1.F63.0 patološka sklonost kockanju;
- 2.F63.1 patološko potpaljivanje vatre (piromania);
- 3.F63.2 patološka sklonost krađi (kleptomania);
- 4.F63.3 trichotillomania (manija čupkanja kose);
- 5.F63.8 Intermitentni eksplozivni poremećaj,
- 6.F63.9 Poremećaj kontrole poriva, neodređen, kao dio slike poremećaja svrstanih u druga poglavlja npr. patološko kupovanje (oniomania), Internet-ovisnost (net-addiction)

Svi poremećaji karakterizirani su povećanom napetošću prije, i osjećajem olakšanja i zadovoljstva za vrijeme i nakon izvršenja radnje, koja je bez vidljivog motiva, a kojom je osoba stalno preokupirana. Često ponavljanje direktno šteti materijalnim, radnim, socijalnim i obiteljskim uvjetima pacijenta.

"poremećaji kontrole poriva"

- Definicija:

- *Nesposobnost suzdržavanja od izvođenja nekog poriva ili nagona koji je opasan za druge ili za samu osobu i koji je obično obilježen ugodom, nakon što se izvede.*

- Bitno obilježje poremećaja kontrole poriva je izostanak otpora porivu, nagonu ili iskušenju da se napravi čin koji šteti samoj toj osobi ili drugima.
- U većini poremećaja koji su uvršteni u ovo poglavlje, osoba ima rastući osjećaj napetosti ili uzbuđenja prije, a za vrijeme samog čina osjeća užitek, zadovoljenje ili olakšanje.
- Nakon čina mogu se, ali i ne moraju, javiti žaljenje, predbacivanje ili osjećaj krivnje.

Patološko kockanje

- U Međunarodnoj klasifikaciji bolesti ICD-X (F 63.0, Z 72.6), i DSM-IV-TR (312.3), Patološko kockanje je kao jedna od šest kategorija svrstano u poglavlje "Poremećaji kontrole poriva".

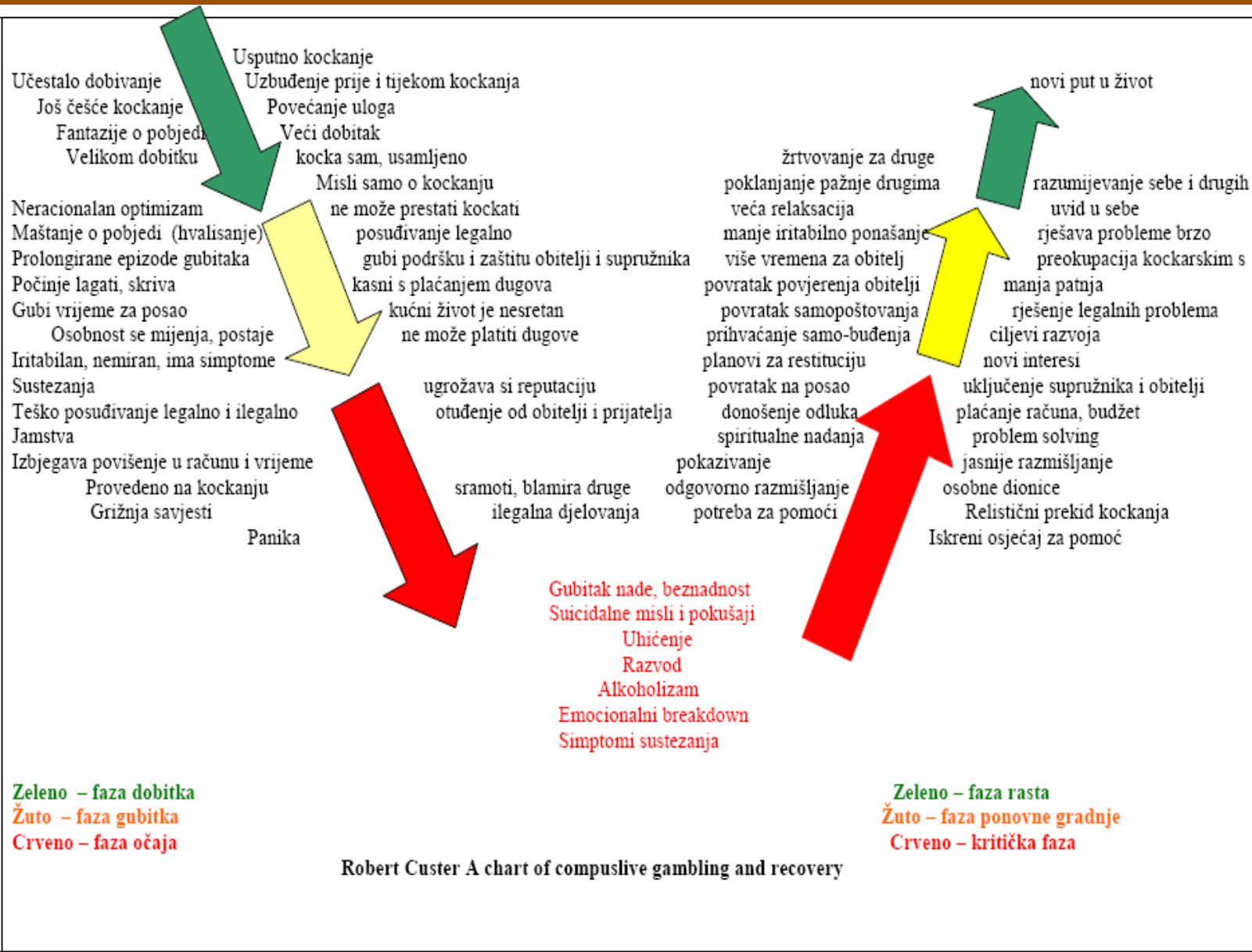
Z 72.6 - kockanje i klađenje, koji se povezuju s načinom života i odnose se na problematično kockanje

F 63.0 - patološka sklonost kockanju, kao poremećaj navika i nagona

- Bitno obilježje patološkog kockanja je trajno i povratno neprilagođeno kockanje koje unosi razdor u osobna, obiteljska ili poslovna nastojanja.
- Sastoji se od čestih, ponavljanih epizoda kockanja koje prevladavaju u bolesnikovom životu na štetu socijalnih, radnih, materijalnih i obiteljskih vrijednosti.

Da bismo neko kockanje mogli definirati kao patološko ono se mora pokazivati u najmanje pet od ovih deset simptoma:

1. zaokupljenost kockanjem (učestalo prepričavanje kockarskih događaja, planiranje budućih kockarskih pothvata ili smišljanje načina da se dođe do novca za kockanje);
2. potreba za sve većim ulozima ili rizicima kako bi se postigla željena razina uzbuđenja;
3. učestali naponi da se kontrolira, smanji kockanje ili prestane s njim;
4. nemir i razdražljivost prigodom pokušaja smanjivanja ili prestanka kockanja;
5. kockanje kao način bijega od problema ili ublažavanje nekih neugodnih raspoloženja (depresije, osjećaja krivnje, bespomoćnosti);
6. nakon gubitka novca na kockanju kockar se često vraća slijedećeg dana kako bi ga nadoknadio;
7. laži prijateljima i članovima obitelji kako bi se prikrio stupanj uvučenosti u kockanje;
8. nezakonita djela kao što su krađe, krivotvorenja, prijevare, pronevjere kao bi se financiralo svoje kockanje;
9. ugrožavanje ili gubitak važne veze, posla, obrazovne ili poslovne mogućnosti zbog kockanja;
10. oslanjanje na druge za nabavljanje novca kojim bi se olakšala očajna financijska situacija prouzročena kockanjem.

Patološko kockanje

•Razlikujemo tzv. profesionalno kockanje u kom je stega najvažnija, a rizici su ograničeni, zatim

•socijalni, društveni tip kockanja koji traje ograničeno razdoblje uz predviđene i prihvatljive gubitke (85% populacije)

Nefrekventno, epizodično kockanje, manje od jednom na mjesec.

Frekventno, redovito kockanje, barem jednom na mjesec.

Osobe s rizikom od razvoja problematičnog kockanja kockaju često i ponavljano u posljednjih 18 mj.

Osobe visokog rizika za razvoj problematičnog kockanja kockaju ponavljano i učestalo i imaju 1 ili 2 problema povezana s kockanjem.

•problematično kockanje, koje je kod osobe već izazvalo probleme u većim životnim područjima, uključujući odnose, bračni status, zaposlenje, financije ili zakonske probleme (5-6% 5%-22% populacije). Problematični kockari kockaju učestalo i imaju 3 ili 4 problema u svezi s kockanjem. (oni su i visoko rizični).

•patološko ili kompulzivno, kockanje, ovisnost o kockanju (1% populacije, 7%-26%

Patološki kockari se definiraju kao osobe koje u posljednjih 18 mjeseci učestalo kockaju i imaju 5 ili više problema povezana s kockanjem.

Faze:

1. **Faza pobjeđivanja** (the winning phase)
2. **Faza gubitka** (the losing phase)
3. **Faza očaja** (the desperate phase)

Custer & Milt, 1985.

www.kockanje.info

Komorbiditet je pravilo, a ne izuzetak

- Bolesti ovisnosti (25-63%):
duhan 60-85%, ostala sredstva
40%, alkohol 45-55%.

(4-10 puta češće nego u općoj
populaciji).

- Depresija 70-80% (bolnički),
50-60% (vanjski pac.)

1/3 bliskih rođaka ima
poremećaje raspoloženja.

- Hiperaktivni poremećaj i
poremećaj pažnje (ADHD.
Attention Deficit Hyperactivity
Disorder) (30%),

2-3 puta češće nego u općoj
populaciji

- Anksiozni
poremećaji (10-
35%). OKP, Soc.
fobija.

- Poremećaji
osobnosti (20-90%)
Antisocijalni por. os. (14%).

Tretman – do potpune apstinencije

Kako?

1. Medikacija

2. Psihoterapija

3. Grupe samopomoći (Gambler's Anonymous)

4. Obiteljska terapija

5. Ostale intervencije

6. Prevencija (Helpline, www.calproblemgambling.org)

- Valja liječiti prateću depresiju, maniju, zlouporabu (psihoaktivnih) tvari ili seksualne smetnje,
- opća zdravstvena stanja koja su povezana uz stres (npr. hipertenzija, ulkusna bolest, glavobolje...).

S tom svrhom su razvijeni

- Programi tretmana izvanbolničkih pacijenata (Inpatient Treatment Programs)
- Programi tretmana bolničkih pacijenata (Outpatient Treatment Programs)
- Individualni programi

HELPLINE TEL. 0800-7888

<http://www.kockanje.info>

Piromania

piromanija (grč. pyros-vatra
+ mania-ludilo)

je neodoljiva potreba za
paljenjem, podmetanjem
vatre i promatranjem
požara.

Kao i kod drugih
poremećaja kontrole
impulsa,

piroman ne podmeće vatru
zbog nekih dodatnih motiva,

kao što su osveta, osiguranje
ili politička ideologija,

već samo zbog zadovoljstva
koje pritom doživljava.

Etiologija piromanije:

■ **biokemija:** nađen je manjak serotonina u likvoru i manjak metabolita noradrenalina

■ **obitelj:** uočeno je majčino odbacivanje djece,

a otac je često odsutan, slab ili neadekvatan

■ **psihodinamika:** u najširem smislu radi se o zadovoljenju seksualnih, agresivnih, simbiotskih i narcističkih potreba

- Moguća je podjela piromana po fazama psihoseksualnog razvoja

oralna faza – vatra je simbolička zamjena za traženje topline i sigurnosti majčine njege. Može biti i simbol oralnih destruktivnih fantazmi proždiranja (vatra koja «proždire») što može biti potaknuto doživljajem primarnog prizora

- Klinička slika: ove osobe često grizu nokte, gomilaju hranu, jedu pa povraćaju, povraćaju u stresu, seksualno su nezrele, često imaju psihotične simptome. Obitelj: uočeno je majčino odbacivanje djeteta u prvih 18 mjeseci života.

analna faza – vatra može biti znak osvete, mržnje i ljubomore.

Klinička slika: ove osobe su često okrutne prema životinjama, sklone su sodomiji, imaju napade bijesa, pri paljenju vatre su emocionalno impulzivni. Obitelj: majčino odbacivanje djeteta u periodu od 18 mjeseci do 3 godine. Otac je često odsutan ili slab.

falusna faza – ove osobe pri gledanju vatre doživljavaju seksualno uzbuđenje uz masturbaciju. Imaju osjećaj ushićenja i uzbuđenja pri mokrenju na vatru (tu je moguć i agresivni aspekt mokrenja) ili pri gledanju vatrogasaca kako gasu vatru. Klinička slika: imaju osjećaj krivnje, pokazuju znakove neuroze, seksualno su nezreli, sklone voajerizmu, ekshibicionizmu, transvestizmu i pedofiliji.

latencija – obično se radi o delikventima čiji su motivi za paljenje vatre agresija zbog frustracije, povećanje niskog samopoštovanja, traženje pažnje, poziv za pomoć i sl. Klinička slika: slab osjećaj krivnje i sposobnosti učenja iz iskustva ili iz kazne. Česta je hiperaktivnost sa poremećajem pažnje i antisocijalnim sklonostima. Obitelj: odsutan ili slab otac.

piromanija

Dijagnostički kriteriji za priomaniju prema DSM IV klasifikaciji su:

- Namjerno i smišljeno podmetanje požara više no jednom prigodom.
- Napetost ili emotivno uzbuđenje prije čina.
- Opčinjenost, zanimanje, znatiželja ili osjećaj privlačnosti prema požaru i s njim povezanim okolnostima (npr. vatrogasna oprema, sirena i sl.).
- Užitek, zadovoljenje ili popuštanje napetosti prilikom podmetanja požara, promatranja učinaka ili sudjelovanja u gašenju.
- Požar se ne postavlja zbog novčane dobiti, kao izraz društveno-političke ideologije, radi prikrivanja krivične aktivnosti, kao izraz bijesa ili osvete, radi poboljšanja vlastitih životnih uvjeta, kao odgovor na sumanutost ili halucinaciju ili kao rezultat oštećene sposobnosti prosudbe (npr. u demenciji, mentalnoj retardaciji ili intoksikaciji psihoaktivnim tvarima).
- Podmetanje požara ne može se bolje opisati kao poremećaj ophođenja, manična epizoda ili antisocijalni poremećaj ličnosti.

- Prilikom činjenja kaznenog djela paljenja prisutni su nemir, osveta, bijes, hostilnost, ponekad udruženi s disforijom ili depresijom.
- Potpaljivači često opisuju razdražljivost koju prati tenzija.
- Osobe koje nisu mentalno bolesne uglavnom su počinile paljenja u jakom duševnom uzbuđenju i pod utjecajem alkohola.
- Poziv za pomoć također može biti motivacija za paljenja.
- Paljenje kao poziv za pomoć najčešće se javlja kod osoba koje skreću na sebe pozornost nakon akutnih kriza u životu ili različitih gubitaka odnosno separacije.
- Neke osobe s duševnim poremećajima koriste različite oblike destruktivnog ponašanja da bi ubrzale prijem na liječenje.
- Dio njih podmeće požare kao način prenošenja zahtjeva, želje ili potreba koje su usmjerene na promjenu prirode ili mjesta liječenja - komunikacijski palež .

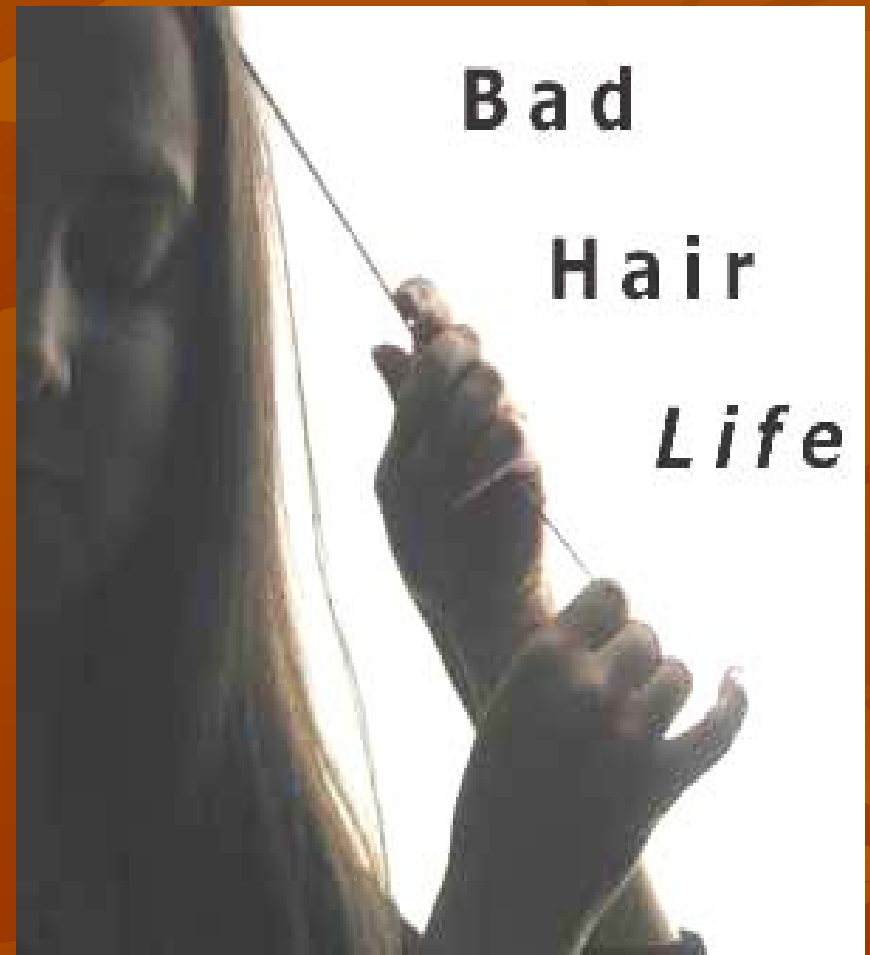
Kleptomanija

- Pathological stealing [kleptomania] – opetovana krađa
- Kleptomanija je poremećaj kontrole poriva ili nagona, kod kojih osoba ne može nadzirati porive ili nagone, za krađom
- Obično te osobe krađu predmete koji im nisu potrebni za osobnu uporabu i nemaju veliku vrijednost (obično nevrijedne sitnice, čokoladice, lančice, pepeljare...)
- Prije krađe raste subjektivni osjećaj napetosti a za vrijeme krađe javlja se užitek, zadovoljstvo i olakšanje.
- Kleptomanija se ne događa iz "siromaštva", nego obično kod dobrostojećih ljudi, koji nemaju zadovoljenu potrebu za uzbuđenjem na adekvatan način.
- Razlozi za taj poremećaj mogu biti neodgovarajući odnos prema roditeljima, nedostatak topline u djetinjstvu pokrivenim materijalnim, djetetova čežnja za nekakvim pohvalama od strane autoriteta, gubitak povjerenja u sebe, seksualno nezadovoljstvo.
- Liječenje se provodi psihoterapijom okrenutoj prema osobi kako bi se razumjela motivacija (primjerice krivnja, potreba za kažnjavanjem) i da bi se nadzirali porivi.
- Provodi se terapija ponašanja da se nauče novi modeli ponašanja.
- Depresija koja je u podlozi poremećaja reagira na antidepresive.

Trihotilomanija

- Poremećaj kontrole impulsa u kojem osoba osjeća nepodnošljivu napetost koja nestaje kada iščupa vlas, zove se **trihotilomanija**.
- Neke osobe čak i jedu iščupane vlasi što nazivamo **trihotilofagija**.
- Poremećaj je često u svezi s povišenom razinom stresa, depresivnim, opsesivno prisilnim ili psihotičnim poremećajem.

Trichotillomania

- Oboljele osobe često imaju i neke druge opsesivne simptome (brojanje, provjeravanje, pranje ruku, češkanje ili drugi oblici samopovrjeđivanja poput grebenja, griženja noktiju ili sl.).
- Uglavnom javljaju osjećaj stida zbog nemogućnosti samokontrole ili zbog stigme duševne bolesti.
- Nemogućnost rješenja problema produbljuje depresivni poremećaj.
- Liječenje je moguće i uspješno kombinacijom antidepresiva i to skupine tzv. SIPPS-a (selektivni inhibitori ponovne pohrane serotonina), kognitivno-bihevioralne i suportivne grupne psihoterapije.

Patološko kupovanje

Javno. V.Pokos. Foto Mateja Hrvacic

- **Compulsive Shopping Disorder**
- **Compulsive buying disorder (CBD)**
- **Oniomania** (grčki *onios* = "for sale," *mania* = insanity)
- **shopping addiction**
- **shopaholism**

"svaka prava dama zna da šoping je najbolja terapija"

Kad ostaneš bez keša i kompletnog veša, ne plači Vlatkice jer tu su RBA kartice..."

Oniomania

- Osobe su preokupirane kupnjom i trošenjem te provode veliki dio vremena u kupnji.
- Osjećaju povećanu razinu nemira ili tjeskobe, koju mogu razriješiti samo kupnjom.
- Neki autori razlikuju 4 faze PKK-a:
  - 1) anticipacija,
  - 2) priprema,
  - 3) šoping,
  - 4) trošenje.
- U prvoj fazi osoba s PKK-om razvija misli, nuždu ili preokupaciju posjedovanjem specifičnog predmeta ili s činom kupnje.
- To uključuje odluke kada i gdje ići, kako se obući i koje kreditne kartice ponijeti. Osoba može mnogo vremena provesti istražujući putem časopisa, reklama ili preko Interneta gdje su kakve rasprodaje.
- Treća faza uključuje iskustvo kupnje, koje ta osoba opisuje kao intenzivno uzbuđenje i koje može čak dovesti do seksualnog osjećaja.
- Konačno je čin završen kupnjom, nakon čega slijedi osjećaj krivnje ili razočaranja samim sobom.
- Negativne misli i osjećaji depresije često prethode PKK-u, a osjećaji euforije i oslobađanja od negativnih emocija su posljedica.
- Kompulzivna kupnja je osobna stvar pojedinca koju može ostvariti samostalno ili u društvu, bez obzira na to je li riječ o buticima visoke mode, robnim kućama ili na tzv. buvljacima.
- Tipični predmeti kupnje su odjeća, kozmetika, cipele, nakit, kućne potrepštine.
- Cijena predmeta i uporabna vrijednost nisu važne, već je važna samo količina.
- Kupuju se i posebno atraktivni predmeti.
- Muškarci pokazuju veće zanimanje za elektroniku, automobile ili tehničku robu, ali su zainteresirani i za odjeću, cipele i CD-e.
- U danima velikih blagdana osobe s PKK-om doživljavaju kulminaciju pri kupnji i ulaze u najveće dugove te time bitno narušavaju svoje partnerske i obiteljske odnose.
- Najveći se problemi pojavljuju u osoba s nižim prihodima.
- Posebno teški oblici PKK-a pokazuju upravo osobe koje imaju nisku sposobnost samokontrole i odgađanja žurbe za kompulzivnom kupnjom. One vrlo često pokazuju i druge psihijatrijske poremećaje.

Poremećaj kompulzivnog kupovanja PKK
Zdrav život. prim. dr. Želimir Skočilić, dr. med.,
specijalist psihijatar Poliklinika za psihijatriju Pet plus, Zagreb

Internet ovisnost

- Ovisnost o internetu, kao pravi psihički poremećaj, koji za sada nije, ali vjerojatno će bit svrstan u Međunarodnu klasifikaciju bolesti kao još jedan specifični "poremećaj kontrole impulsa".
- Prepoznamo ga kada ustrajanje u nekoj aktivnosti dovodi do narušavanja zdravlja, izaziva patnju u oboljele osobe, poteškoće u društvenom funkcioniranju, učenju ili probleme na radnom mjestu.
- Oboljelim osobama sredstvo ovisnosti (tvar ili aktivnost) postaje važnije od prijatelja, obitelji, posla ili školskih obveza, pa se usamljuju, kasne ili prestaju odlaziti u školu ili na posao.
- Sve duže vrijeme provode uz kompjuter, više nego su planirali, jer postepeno gube kontrolu svog ponašanja.
- Nemirni su i razdražljivi ako im je onemogućen pristup sredstvu ovisnosti, i samo o tome razmišljaju.
- Često su izolirani od društva, kronično neispavani, iscrpljeni, smanjeno tjelesno aktivni i često u konfliktu s ukućanima, a mogu upasti i u financijske poteškoće, uzrokovati raspad obitelji ili gubitak posla.

Net addiction

- Najviše je ovisnih o e-mailu, pričaonicama, "chatu" i o informacijama, a slijede ovisnici o računalnim igrama, on-line kockanju, virtualnom "cyber-sexu" ili kupovini, slušanju glazbe ili pohranjivanju različitih sadržaja.
- Pretpostavlja se da od svih osoba koje koriste Internet oko 5% razvije ovisnost.
- Liječenje je teško i iscrpljujuće, uz česte recidive i pogoršanja.
- Oko 20% liječenih je trebalo hospitalizaciju, a 80% tretman psihotropnim medikamentima, jer je komorbiditet u ovom poremećaju pravilo, a ne izuzetak, pa se tako često uz ovu specifičnu ovisnost dijagnosticira depresija ili opsesivno kompulzivni poremećaj, a nisu rijetkost ni poremećaji osobnosti, pa čak i psihotična stanja.
- Kod nas se tim problemom posebno bavi prof. Zoran Šimić, <http://www.e-psiholog.com/>

SMS Mania

Foto: www.zdravduh.com

Doktor Andreas Herter iz klinike za liječenje ovisnosti u Hannoveru procjenjuje da je o slanju SMS poruka ovisno 380 tisuća osoba. On takvu ovisnost smatra ozbiljnom bolešću zbog toga što uzrokuje mentalnu i financijsku štetu.

Liječio je tinejdžera koji je potrošio 8900 eura šaljući poruke ljudima koje nije ni poznao i bračni par koji je komunicirao isključivo SMS porukama čak i dok su se nalazili u istoj prostoriji.

U Danskoj je, također, klinika specijalizirana za liječenje ovisnosti počela pomagati ljudima ovisnima o slanju poruka.

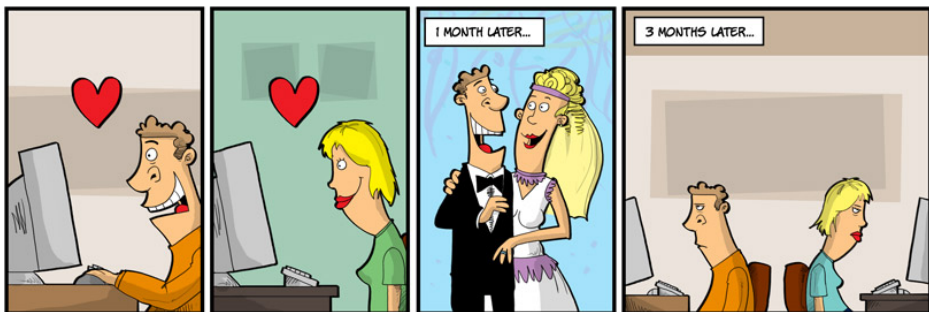
U Velikoj Britaniji mladima od 16 godina ne preporuča se uporaba mobitela i to zato što biološke strukture mozga nisu do kraja razvijene a sigurno je da mobiteli utječu na mozak. No istraživanja još nisu dokazala je li taj utjecaj štetan, odnosno trajan kaže psihologinja Dubravka Miljković. Ona nam je, također, otkrila još neke negativne posljedice uporabe mobitela. Danas si u društvu in ako te stalno zovu i ako ti na mobitel stižu poruke. Lako možemo pretpostaviti kako se osjećaju oni kojima mobitel uglavnom štiti. Mobitelom lakše komuniciramo jer ne moramo do kraja otkriti sebe, SMS poruke ne traže od nas suočavanje, druženje.

Sredstvo za komunikaciju tako može postati sredstvo za otuđenje. A može li biti i sredstvo ovisnosti?

a. Jer, iako nije ozbiljna kao neke druge ovisnosti, poput njih ima i financijski i psihološki aspekt. Ako ne možete bez nervoze i nelagode provesti vikend bez mobitela, morali biste se ozbiljno zapitati koliko vam je taj komunikat pomoć a koliko opterećenje.

U maloj anketi koju smo napravili u Zagrebu, otkrili smo da mladi dvadesetogodišnjaci šalju od dvadeset do pedeset poruka dnevno. To baš i nije mala brojka. Iako je danas bez mobitela gotovo nemoguće, neke granice ipak trebamo početi postavljati.

Maleziji se muškarci (samo oni, prema islamskom zakonu) mogu razvesti od svojih supruga i putem SMS-a što otvara sasvim novu budućnost za taj «short message service». A možda i sasvim nove ovisnosti...

"FULL CIRCLE"

BY SCOTT JOHNSON, GUEST STARRING GINA & PAUL - WWW.MYEXTRALIFE.COM - ©2008 ALL RIGHTS RESERVED

